

Pietro A. KASWALDER, *La terra della promessa. Elementi di geografia biblica*, Franciscan Printing Press – Edizioni Terra Santa, Jerusalem – Milano, 2010., 246 str.

Pietro A. Kaswalder, izvanredni profesor na Fakultetu biblijskih znanosti i arheologije u Jeruzalemu (*Studium biblicum franciscanum*) u ovom udžbeniku sažima dugogodišnje iskustvo predavača geografije biblijskih područja, ali i voditelja brojnih studijskih arheoloških ekskurzija. Pritom ne treba izgubiti iz vida da je još prije deset godina objavio opširno djelo *Onomastica biblica* (Jerusalem, 2002.) u kojem donosi izvore za biblijsku onomastiku, gdje u uvodu daje kratke bilješke o biblijskoj geografiji, a onda i detaljno razjašnjeni popis izvora, od Origena, Euzebija Cezarejskoga i Jeronima preko svjedočanstava klasičnoga svijeta do natpisa na mozaicima. U drugom dijelu te knjige prikazao je onomastiku arapskoga vremena, potom razdoblja križarskih vojni te razdoblja suvremenih istraživanja, počevši od XIX. stoljeća. Sve je to bilo temelj za ovo novo djelo koje se nedavno našlo pred čitateljima.

La terra della promessa započinje Uvodom a potom se nastavlja u šest po-

glavlja. U prvom su poglavlju (str. 9–31) sadržani geografski podatci vezani uz prostorne i vremenske pojmove Kanaan i Amurru, a autor već na početku objašnjava njihovo podrijetlo i značenje. Dok je Kanaan drevno ime koje se spominje u Egiptu, počevši od trećega tisućljeća pr. Kr., u Mezopotamiji, počevši od oko 3300. god. pr. Kr., Amurru je vlastito mezopotamsko ime za te krajeve, a kako na sumerskom tako i na akademskom jeziku ono znači »zapad«. Tako bi ta dva pojma označavala one krajeve koji su na zapadu u odnosu na Mezopotamiju, koje su nastavili Semiti. Autor u nastavku donosi prijevode drevnih mezopotamskih tekstova koji se odnose na to područje (str. 13–14) te mnogo veći broj egipatskih svjedočanstava (str. 15–31).

Drugo poglavlje (str. 33–53) bavi se elementima fizičke geografije. Izlaganje o toj temi započinje predstavljanjem tzv. Tablice narodâ iz Post 10, a nastavlja se objašnjenjem književnih vrsta biblijske geografije, kao što su formu-

le opisa teritorija, opisi granica, popisi gradova, putopisi, popisi kraljeva pobjeđenih u vojnim pohodima te književna vrsta vojnih pohoda koja je poznata i izvan biblijskih tekstova budući da su se njome služili egipatski faraoni i mezopotamski kraljevi. Ovome poglavlju pridodan je i *excursus* koji se bavi geografijom Izlaska, a uključuje i svjedočanstva kršćanskih hodočasnika od III. stoljeća. Autor predstavlja tri moguća puta izlaska Izraelaca iz Egipta, bavi se pitanjem lociranja brda Sinaj te daje važna razmišljanja o geografiji Sinaja.

Treće poglavlje (str. 55–118) naslovljeno je Biblijske zemlje, a bavi se različitim dijelovima Obećane zemlje. Tako zasebno mjesto u ovom poglavlju zauzimaju Naftalijevo gorje ili Galileja, Ašerova nizina, Galilejsko jezero, dolina Jizreel, sveta i poznata brda (Hermon, Karmel, Tabor), dolina Šaron, Samarija ili Efrajmsko gorje, Judejsko gorje, Šefela, Negev, Filisteja, Sinaj, velika jordanska depresija, rijeka Jordan, Mrtvo more, Transjordanija, Bašan, Gilead, Amon, Moab te Seir ili Edom. Autor uz svaku pokrajinu, brdo, dolinu ili drugu geografsku jedinicu donosi niz geografskih, povijesnih i biblijskih podataka.

U četvrtom poglavlju (str. 119–180) autor se bavi polivalentnošću pojma Kanaan. Otvara, tako, pitanje pripadanja toga područja Egiptu, potom pitanje sjeverne i južne granice Kanaana, a sve u svjetlu najnovijih istraživanja utemeljenih na drevnim egipatskim i me-

zopotamskim, posebice asirskim izvorima. U drugom koraku autor predstavlja problem različitosti koja postoji između područja obećanog Izraelcima i područja kojim su oni u stvarnosti vladali te u tom svjetlu analizira i biblijske tekstove koji govore o osvojenim područjima, o područjima pojedinih izraelskih plemena te o okruzima pripisanim razdoblju Salomonove vlasti. Na koncu se bavi granicama toga područja u razdoblju nakon babilonskoga progonstva, osobito perzijskom satrapijom *Preko Rijeke* te područjem Transjordanije. *Excursus* pridružen ovom poglavlju bavi se područjem Mišor u Moabu koje se tako zove u Starom zavjetu, dok ga arapski geografi nazivaju *al-Belqa*. Pritom autor donosi kratku povijest toga područja i sažeti prikaz njegovih gradova.

Peto poglavlje (str. 181–199) prikazuje dva područja iz razdoblja nakon babilonskoga progonstva, i to perzijsku pokrajinu Judeju (*Yahud*), koja se prostirala od Betela na sjeveru do Bet Sura na jugu i od Emausa/Nikopolisa na zapadu do Jordana na istoku, te područje koje obitavaju Arapi, Edomci, Kedarci i Nabatejci, što služi kao uvod u dio koji se bavi poviješću i granicama Idumeje, pokrajine koja se razvila nakon pada kraljevstva Jude.

Posljednje šesto poglavlje (str. 183–232) bavi se daljnjim povijesnim razvojem pa s povijesno-geografskoga polazišta opisuje područja koja se pojavljuju kao zasebne cjeline od počet-

ka helenističkoga razdoblja. Tako je poseban prostor rezerviran za pokrajine koje su poznate kao Itureja, Gaulanitida, Bataneja, Trahonitida, Hauranitida, Dekapol, Pereja, Idumeja, Nabateja i kraljevstvo Nabatejaca. Na kraju autor predstavlja rimske provincije: Arabiju, Judeju i Palestinu.

Knjiga je obogaćena vrijednom bibliografijom (str. 233–241) podijeljenom na djela vezana uz klasične autore i na izabrana djela suvremenih autora. Usto se na stranicama knjige nalazi i trinaest crno-bijelih zemljopisnih karata koje olakšavaju praćenje opisa u tekstu.

Premda se među različitim poglavljima osjeća određena manja metodološka nedosljednost, autor ipak pruža ono što u Uvodu i najavljuje, a to je »predstavljanje povijesne geografije, uz

naglasak na počecima, te promjena koje su nastupile prolaskom vremena« (str. 7).

Kao što je već na početku rečeno, riječ je o udžbeniku koji kao svoje čitatelje pred očima ima prije svega one koji znanstveno proučavaju geografiju biblijskih područja, a cilj mu je upoznati studente s terminologijom i metodologijom povijesne geografije, kao što to i sam autor navodi u Uvodu (str. 8). Ipak, djelo može biti zanimljivo i širem čitateljstvu, osobito onima koji se zanimaju za Bibliju ili za Svetu Zemlju, jer će im omogućiti da prošire svoje znanje i tako na određeni kraj, grad, brdo ili drugu geografsku jedinicu spomenutu u Bibliji ili posjećenu u Svetoj Zemlji, dobiju pogled koji će obuhvaćati vrlo dugačko povijesno razdoblje.

Darko Tepert